

FILOSOFIE UNIVERSALĂ

A DĂRUI IUBIREA: O HERMENEUTICĂ A PROBLEMEI IUBIRII LA HEIDEGGER

CRISTINA-ANITA DRELLA

Facultatea de Filosofie, Universitatea din București

The Gift of Love: A Hermeneutic Inquiry into the Problem of Love in Heidegger. In this paper, I propose an inquiry into the problem of love in Martin Heidegger's philosophy. This reflection on the issue of love considers the Heidegger-Arendt correspondence and their philosophical insights. I intend to demonstrate in this paper how this correspondence is not merely an exchange about everyday life but offers profound philosophical insight into Heidegger's thought as well as to propose an interpretation of the concept of *philia* understood through the concept of dwelling in Heideggerian philosophy.

Keywords: love, dwelling, forfouled, authenticity, space.

Iubire, dragoste, *eros*, *philia*, *agape*, *storge*, *ludus*, *pragma*, *caritas* – toate aceste cuvinte nu sunt decât felurite moduri, unghere sau fațete ale aceleiași chestiuni și nu ne arată, de fapt, decât constanta preocupare a omului de a explica acest fenomen de nesurprins al iubirii. Problematika iubirii reprezintă un pilon important atât în filosofie, cât și în teologie și etică, căci felul în care definim și gândim iubirea naște la rândul său etosul nostru cel mai intim și autentic. El este modul în care ne mișcăm prin lume, modul în care interacționăm cu ceilalți și cu lucrurile din jurul nostru și, până la urmă, modul în care locuim lumea.

Noi spunem că iubirea „trebuie să” sau „nu trebuie să”, însă, de fapt, nu putem spune despre ea nimic. Ea nu *trebuie* nicicând *să*. Ea nu trebuie să-și demonstreze autenticitatea, intențiile, limitele sau conduita și dezideratele, dacă putem formula astfel. Iubirea pur și simplu *este*. Iar felul în care ea este depășește toate tiparele, structurile și cadrele în care încercăm să o înghesuim și să o transpunem. Ea nu vizează un set de reguli, un canon și nu cade în mrejele rațiunii; ea pur și simplu este, iar modul său de a fi depășește toate încercările gândirii și ale logicii de a o surprinde. Ea nu își dorește să fie surprinsă și închisă într-o colivie pentru a fi analizată și pentru a fi extrasă o esență a ei, o formulă de sub care ea poate de fiecare dată să fie scoasă la iveală și recreată.

Într-un timp în care avem sau cel puțin încercăm să avem o idee cât mai definită cu privire la ce anume este sinele nostru și cum să facem să-l protejăm de acțiunile celor din jur, de cele mai multe ori uităm să luăm în calcul faptul că noi

suntem, de fapt, întotdeauna deja înconjurați de ceilalți. Iar modul în care suntem printre ceilalți uită să mai fie unul ghidat de grijă și dăruire pentru celălalt, ci devine treptat ghidat doar de grijă pentru sine.

În autobiografia sa, Sartre spune: „într-un cuvânt, mă dăruiesc, mă dăruiesc mereu și pretutindeni dăruiesc totul”¹ – în acest text al său, *Cuvintele*, Sartre se confesează cu privire la copilăria sa, la faptul că se considera pe sine a fi un dar pentru cei din jur și se comporta ca atare. Se dăruia pe sine celorlalți. Acest mod de a fi sub tutela unui dar vizează gândirea angajată și direcționată către ceilalți, vizează empatie și atenție spre cele ce sunt și nu doar spre sine. Pentru a putea fi dar cuiva trebuie să îl înțelegi pe acesta, să înțelegi cum anume îi poți fi dar – în acest mod gândirea noastră este îndreptată către celălalt, ea devine grijă și preocupare și ne eliberează de povara geloziei, invidiei și urii. Iubind, ne dobândim libertatea și ne întoarcem către noi înșine, devenind propriul nostru cel mai propriu. Atunci când ne luăm în calcul doar pe noi ne scapă faptul că suntem printre ceilalți, faptul că suntem în lume, iar în acest mod ajungem să ne scăpăm nouă înșine.

Este bine-cunoscut faptul că Martin Heidegger nu abordează în mod direct problema iubirii în studiile sale de filosofie, la fel cum nu încearcă nici să pună bazele unei etici, unei posibile soluții la eterna întrebare „cum ar trebui să trăim?” Ce este bine, ce este rău, ce „se face”, ce nu „se face”. Însă acest fapt nu vrea să spună că el nu era preocupat de aceste lucruri, că era un filosof lipsit de „etică”. Dimpotrivă, filosofia sa emană o soluție pentru multiplele probleme de natură etică, însă nu sunt formulate explicit. Filosofia sa cu privire la lume și ontologie se întrepătrunde atât de firesc cu o perspectivă etică bine articulată și gândită, încât este de cele mai multe ori nevăzută. Heidegger vorbește adeseori despre libertate, despre lăsare să fie, despre îngăduire, ocrotire și grijă. Însă nu o face niciodată într-o manieră directă, de felul: *trebuie să*, căci acest lucru ar contraveni filosofiei sale, ce cu ușurință poate fi încadrată în tradiția gândirii slabe promovată de Gianni Vattimo. Gândirea heideggeriană vizează lăsarea să fie, vizează un adevăr gândit în termeni de raport, de tensiune între doi termeni, și nu de un Adevăr unic și de necontestat. Asemeni trebuie înțeleasă și problematica iubirii în cazul său. Noi nu manevrăm lucrurile din jur după bunul plac și nu „vedem” lucrurile, ci ele se lasă văzute și utilizate de noi. Acest mod de interacțiune cu toate cele ce sunt are ca punct central grija și ocrotirea celorlalți, nu impunerea sinelui nostru asupra lor și are ca miză luarea în calcul a tuturor celor ce sunt.

Iubirea este felul nostru de a locui lumea, este modul în care ne mișcăm printre ființări și ne raportăm la noi înșine și la ființă; ea este liantul ce leagă muritorii de divini și cerul de pământ. Iubirea este cea care deschide spațiul și creează un loc pentru ca noi, muritorii – cei ce avem puțină propriei noastre morți –, să putem să locuim lumea. Prin faptul că ne preocupăm și ne îndeletnicim de fiecare dată deja cu lumea și cu toate cele ce se regăsesc în interiorul său, prin raportul

¹ Jean-Paul Sartre, *Cuvintele*, traducere de M. Robescu, Teodora Cristea, București, Editura RAO, 2020, p. 330.

nostru cu ea dat de privirea ambientală, noi o locuim, iar felul nostru de a iubi este felul nostru autentic de a locui lumea și de a o ocroti.

Lucrarea de față are ca punct de plecare corespondența lui Martin Heidegger și a Hannei Arendt, având ca miză principală problematizarea scrisorilor, într-un strângere laolaltă a gândului heideggerian sub forma unei posibile hermeneutici a iubirii în siajul gândirii sale. Într-un prim pas, doresc să arăt cum aceste scrisori nu sunt simple schimburi de frânturi din cotidianul celor doi filosofi, ci ele strâng într-un mănunchi conceptele filosofice heideggeriene, uneori în stadii incipiente ale gândirii sale. Înțelegerea scrisorilor din acest unghi face cu puțință apropierea noastră de filosofia heideggeriană cu o mai mare ușurință și înțelegerea diverselor concepte sub mai multe fațete ale acestora; putem gândi corespondența dintre cei doi ca pe o incursiune în filosofia lui Martin Heidegger. În cele ce urmează, îmi propun să arăt cum corespondența dintre cei doi are așadar și o miză filosofică. Finalul textului constituie o concretizare a tezei propuse în această lucrare, anume o posibilă hermeneutică a problemei iubirii la Heidegger.

Spațiul nu este un simplu recipient în care suntem strânși laolaltă, ci este întotdeauna unul istoric cu un trecut și care este structurat într-un anumit mod; el are o anumită dinamică a sa și, la rândul său, ne structurează deja înțelegerea pe care o avem despre noi înșine și despre ceilalți. Nu doar că ne structurează înțelegerea, dar ne și predispune la un anumit fel de a interacționa unii cu alții, facilitând anumite tipuri de interacțiuni sau închizând de tot posibilitatea unei alte interacțiuni. Acest spațiu este întotdeauna unul al tradiției, moștenit și tradus: ne naștem întotdeauna deja undeva, iar această aruncare de care vorbește Heidegger se petrece într-un spațiu: patria, satul, casa, parcul în care am copilărit, curtea blocului sau biserica. Există, așadar, o legătura puternică între noi și spațiu, fiind locuiți de spații în același fel în care suntem vorbiți de limbă: gândirea noastră și felul de a fi, de a interacționa, sunt structurate de spații, tot așa precum ne structurează și limba în care suntem prinși gândirea.

Locuirea poate fi privită pornind de la multiplele maniere de a locui, însă ceea ce Heidegger are în vedere este un tip de locuire privilegiat, care pune în joc esența locuirii. Așa cum Heidegger încearcă să pună întrebarea privitoare la ființă și a raportului dintre ființă și ființare pornind de la o ființare privilegiată, tot astfel voi încerca și eu să aduc în discuție problematica raportului dintre om și spațiu – problema locuirii ca pornind de la o manieră privilegiată de locuire. În *Construire, locuire, gândire*, ceea ce Heidegger propune este chiar acest lucru, locuirea privită dinspre podul înțeles ca o construcție „privilegiată”, în care și prin care locuirea devine posibilă, o construcție care scoate la iveală însăși dimensiunea esențială a locuirii. Podul leagă două locuri, două lumi, este o punte între ținuturi, te duce și te aduce de undeva. El leagă fără să micșoreze importanța celor legate și fără a deraia traiectoria râului. El leagă fără să intervină, însă ne îndeamnă pe noi, muritorii, la reflecție, ne poate face să gândim, din când în când, la faptul nostru de a fi, la ființă. Iar acest loc unde putem să ne simțim în largul nostru și să contemplăm cele ce sunt nu este nimic altceva decât „acasă”.

Iubirea nu doar că ne lasă să fim, să ne dobândim propriul nostru cel mai propriu, fără a fi îngrădiți și forțați, însă oferind și primind darul, devenim destin unul pentru celălalt. Iubirea față de un *Dasein* are puțința de a deschide spațiul, de a crea un loc și de a ne îngădui o locuire autentică în lume. Ea ne ocrotește și ne îngăduie să fim. Astfel că suntem noi înșine în acest nou loc creat și avem o punte de ieșire din inautentic, o scăpare din impersonalul „se”; în acest fel reușind să ne înțelegem posibilitățile și să le accesăm.

Putem spera că filosofia heideggeriană are puțința de a contribui la umanizarea lumii în care ne aflăm, în cel mai pozitiv sens cu puțință. Această chestiune, desigur, nu vizează sub nicio formă o manieră de subiectivizare a minții umane, ca fiind un creator absolut (*Alles Macher*), ci se referă la a asculta (*Sich-fügen*) de o iubire ce este acordată ființei ființării omului în toată deschiderea sa, adresându-se în același timp omului și deschisului lumii sale².

1. DESPRE CÂȘTIGAREA PROPRIEI PUTINȚE

„Pentru că niciodată nu te-am ținut, te țin strâns.”³

Motto-ul acestui subcapitol vizează într-un sens întreaga gândire heideggeriană cu privire la iubire: prin ocrotire și lăsare să fie; grija, iubirea, lăsarea să fie, îl pune pe drum pe celălalt, fără a-i impune lucruri; fără „a-l ține strâns”. Însă acest lucru nu vizează indiferența, ci este eminentemente grija, ocrotirea și iubirea celuilalt. Lăsându-l să fie, să devină puțința sa cea mai proprie de a fi.

„Ființa a purtat de grijă esenței gândirii determinându-i destinul.”⁴ Cum se poate ca ființa să poarte de grijă determinând destinul? Ce are Heidegger în vedere atunci când spune „determinând”? Cum se poate ca a purta de grijă să determine un destin? Cum se poate ca faptul de a purta de grijă să fie compatibil cu „determinarea” unui destin? Putem purta de grijă atunci când spunem că determinăm ceva în cazul cuiva? Mai este aceasta o grijă sau este o intervenire violentă în viața celuilalt? A determina un destin, în acest context, se referă la a pune pe drum, cel al asumării posibilităților, și în niciun caz la a impune celuilalt ceva, a violenta libertatea și deciziile sale. Nu înseamnă că intrăm cu forța peste destinul altei ființări, găsindu-ne vinovați de alegerea deciziilor sale. Însă nici nu putem gândi această purtare de grijă ca o formă de pasivitate. Nu înseamnă nicicând că suntem dezinteresați, ci este tocmai forma cea mai autentică de grijă și ocrotire: fără să intervenim și să alterăm libertatea cuiva.

² Martin Heidegger, *Zollikon Seminars*, transl. by F. Mayr, R. Askay, Northwestern University Press, Illinois, 2001, p. xxi.

³ Rainer Maria Rilke, „Song”, în *The Diaries of Malte Laurids Brigge* (URL: <https://allpoetry.com/poem/8505791-Song-by-Rainer-Maria-Rilke>).

⁴ Martin Heidegger, „Scrisoare despre umanism”, în Martin Heidegger, *Repere pe drumul gândirii*, traducere de Th. Kleininger, G. Liiceanu, București, Editura Politică, 1988, p. 299.

Să ne oprim o clipă asupra cuvântului „destin”. Etimologic vorbind, avem latinescul *destino*, a fixa ceva stabil, a pune ceva să stea cât mai solid într-un loc, a-l fixa în minte. Însă toate aceste sensuri ale cuvântului „destin” sunt nepotrivite pentru modul în care înțelege Heidegger acest cuvânt. El nu vizează *destinalul*, ceva fix, stabilit, ci trimiterea pe drum, eliberarea, punerea în acord, libertatea⁵. Destinul vizează istoricitatea: „a avea un destin, a avea acces la istoricitate, înseamnă a funcționa, din punct de vedere temporal, în chipul cel mai autentic cu putință, și anume întreit: 1. Printr-o raportare anticipatoare la propria moarte, 2. Printr-o asumare a faptului de a fi aruncat și deci a trecutului esențial, și, astfel, 3. printr-o deschidere a situației și prezenței-în-clipă. Istoria este mod de a fi al *Dasein*-ului.”⁶

Așadar, a purta de grijă înseamnă a pune pe drum, a ține cont de trecutul nostru, a ține cont de constrângerile faptului nostru de a fi și de posibilitatea morții noastre ca moarte, de survenirea clipei ce ne deschide lumea și face cu putință ca noi să fim de fiecare dată noi înșine și să ne alegem deja pe noi, și de a putea prin urmare să devenim posibilitatea noastră cea mai proprie de a fi. Altfel, o existență neautentică vizează lipsa destinului, neasumarea propriei aruncări și, bineînțeles, fuga în impersonalul „se”, trăirea inautentică, căderea în cotidian. Trecutul nostru vizează și tradiția; *Dasein*-ul se raportează la trecutul său, la istoricitatea sa, la *arche*, și îl eliberează, eliberându-se astfel și pe el însuși. Raportându-ne la trecut, îl depășim și astfel ne eliberăm, putând să ne situăm într-un prezent autentic și să ajungem în deschisul unei situații – să ne asumăm aruncarea în deschis și posibilitățile noastre moștenite⁷. Numai așa putem dobândi un mod autentic de *a-fi-în-lume*.

„A purta de grijă unui «lucru» sau unei «persoane» în esența lor înseamnă: a le iubi, a le îndrăgi”⁸. Însă la ce ne referim când spunem că *purtăm*? Avem ca sinonime: a căra, a transporta, a duce, a susține ș.a.m.d. Eu car o greutate, duc o greutate, duc o povară sufletească, duc pe cineva undeva, port lupte cu cineva ș.a.m.d. A purta este un verb tranzitiv: iau ceva cu mine și îl port dintr-o parte în alta, car o greutate sufletească sau fizică și o *trans-port* dintr-un loc în altul. Latinescul *fero* înseamnă „a purta”, fiind înrudit cu *phero*, din limba greacă, și cu germanul *bringen*. Însă *bringen* este înrudit cu *gebären*, „a naște”, „a purta în sine până când cel purtat poate fi de sine-stătător”⁹. A purta de grijă poate fi înțeles ca o naștere către individualitate, eu îl port și su-port pe celălalt lăsându-l să fie și să *su-porte* acest „element în care eu sunt acasă, iar el e un străin, dar și un oaspete”¹⁰.

⁵ Bogdan Mincă, „Despre *Geschichte* și *Geschick* la Heidegger și despre traducerea lor în română”, în Ch. Ferencz-Flatz, P. Marinescu (ed.), *Timp, Memorie și Tradiție. Studii de fenomenologia istoriei*, București, Zeta Books, 2012, p. 86.

⁶ *Ibidem*, p. 77.

⁷ *Ibidem*, p. 79.

⁸ Martin Heidegger, „Scrisoare despre umanism”, ed. cit., p. 300.

⁹ Bogdan Mincă, „Despre *Geschichte* și *Geschick* la Heidegger și despre traducerea lor în română”, ed. cit., p. 90.

¹⁰ *Ibidem*, p. 80.

Eu îi port de grijă până ce el se poate purta de unul singur pe picioare, însă fără ca eu să merg în locul său: doar prin a fi în proximitatea sa, în grijă.

Dacă ne gândim la vechiul raport grecesc dintre *genos-eidos*, *genos*-ul semnifică apartenența la un grup, iar *eidos*-ul unicitatea. Putem înțelege *genos*-ul ca fiind părintele, iar *eidos*-ul ca fiind copilul. *Genos*-ul este cel ce ghidează *eidos*-ul să devină ceea ce îi este lui cel mai propriu, însă, la un moment dat, *genos*-ul trebuie să facă un pas în spate pentru a nu copleși *eidos*-ul. Făcând un pas în spate, lasă *eidos*-ul să facă un pas în față și astfel să se afle într-un echilibru. Mergând mai departe cu acest raport, putem încerca să înțelegem puțința grijii față de celălalt din această perspectivă a raportului *genos-eidos*. *Genos*-ul este cel ce are puțința îndrăgirii față de celălalt, iar *eidos*-ul este cel ce este îndrăgit. În lipsa *genos*-ului, cel ce este îndrăgit nu se poate apăra, nu poate deveni puțința sa proprie de a fi, cu alte cuvinte, este aruncat în brațele inautenticului, căci „propriul se dobândește de la celălalt, și nu în primă instanță de la sine, prin sine, de către sine. «Propriul» este un concept de raport”¹¹. Întrucât *genos*-ul are întotdeauna o relație cu *eidos*-ul, la fel și cel îndrăgit cu cel ce îndrăgește. Acest raport deschide o lume nesfârșită de posibilități. Asemeni unui părinte ce se află lângă un copil ce învață să meargă pe bicicletă. El nu îl ține pe copil, dacă vrea ca el să poată meargă singur, ci se află lângă el în cazul în care își pierde echilibrul, pentru ca acesta să prindă curajul și independența de a merge singur înainte. Dacă părintele îl ține însă de șaua bicicletei, copilul nu va putea merge niciodată fără ajutorul părintelui și astfel copilul nu va merge niciodată de fapt, pe bicicletă, ci șaua devine o prelungire a părintelui, iar faptul său de a merge pe ea este, de fapt, al părintelui. Precum vechiul raport grecesc *genos – eidos*.

Dar cel ce este îndrăgit trebuie să fie deschis pentru a fi îndrăgit, să fie îndreptat și acordat către cel ce îndrăgește, să accepte darul ce i se oferă pentru a-l putea da înapoi și a putea deveni posibilitatea sa cea mai proprie de a fi. Precum cel ce îndrăgește a fost la rândul său deschis către posibilitatea îndrăgirii și către propriul său. Abia aici putem înțelege reciprocitatea raportului – întrucât cel ce oferă darul trebuie să-l ofere cuiva care este deschis să-l primească într-o manieră în care să-l transforme într-un dar, îndreptat către cel ce l-a dăruit inițial¹².

„Puterea îndrăgirii este aceea prin «forța» căreia ceva este capabil să fie în chip autentic”¹³, cu alte cuvinte, temeiul faptului de a îndrăgi se datorează acelei forțe („che move il sole e l’altre stelle”¹⁴) ce poate face ca o ființare să-și dobândească propriul, ce o poate îndruma către autenticitate și eliberare de cădere,

¹¹ *Ibidem*.

¹² Mădălina Guzun, „Putința îndrăgirii este aceea prin forța căreia ceva este capabil să fie în chip autentic”, în Cristian Ciocan, Bogdan Mincă (ed.), *Heidegger și ființa omului. Scrisoarea despre „umanism” după 70 de ani*, București, Zeta Books, 2019, p. 245.

¹³ Martin Heidegger, „Scrisoare despre umanism”, ed. cit., p. 300.

¹⁴ Dante Alighieri, *Divina Commedia*, „Paradiso”, Canto XXXIII, Milano, Editore Ulrico Hoepli, 2021.

cotidian și inautentic. Aceasta nu înseamnă că transferăm o putere dintr-o parte în alta, ci doar că suntem puși pe drum către noi înșine. Însă trebuie ținut cont de faptul că ceea ce-l pune pe drum pe celălalt a fost și el, la rândul său, pus pe drum de către un altul. O astfel de îndrăgire poate lăsa ca ceva să ființeze – să-l lase să fie. Îndrăgirea (*das Mögen*), ne spune Heidegger în „Scrisoare despre umanism”, înseamnă a dăru esența: „ființa – deopotrivă *cea-care-face-cu-putință* și *cea-care-îndrăgește* – este «*ceea-ce-are-putința-îndrăgirii*. Ființa ca acest element este forța calmă» a puținței îndrăgitoare, adică a *ceea-ce-are-putința-îndrăgirii*.”¹⁵

„Prin această îndrăgire face ființa cu puțință gândirea.”¹⁶ Cu alte cuvinte, ființa deschide gândirea atât timp cât desfășurarea gândirii se întoarce spre faptul de a gândi ființa. Înțelegem acum, din toate cele spuse mai sus, cum îndrăgirea în maniera gândită de Heidegger nu este un raport de forță și putere, în care ceva se impune asupra altui lucru. Ci este vorba de un raport, de o grijă și ocrotire ca ceva să fie în acord cu esența a ceea ce acel ceva este deja de fiecare dată. „Ființa însăși care îndrăgind și purtând asupra gândirii, și astfel asupra esenței omului, adică asupra raportului acesteia cu ființa – are puțință. A face cu puțință ceva înseamnă aici: a-l adevăra în esența sa, a-l menține în elementul său.”¹⁷ A fi-ul suferă o devenire care este, simultan, o venire către gândire. Astfel, după cum spuneam mai sus, ființa deschide gândirea în măsura în care se îndeletnicește cu ea. Se gândește la ea, o problematizează și astfel dobândește un raport cu faptul său de a fi. „A fi-ul este o deschidere ce se constituie tocmai printr-o retragere în ascundere. «Începutul», originea lui «a fi», este însuși jocul ineputabil al ascunderii și retragerii cu dezvăluirea și des-ascunderea. Astfel «fiind», «a fi»-ul intrigă gândirea omenească în cel mai înalt grad, punând-o pe drum către sine ca un mister ineputabil.”¹⁸

2. DESPRE IUBIRE

„Și dacă-i dat de Dumnezeu/ Te voi iubi mai bine după moarte”¹⁹

Locuirea noastră pe pământ se petrece îndeletnicindu-ne cu cele ce sunt, gândind a fi-ul și trăind împreună. Dar ce mai rămâne de spus despre iubire? Spațiul, în primă instanță, se deschide prin *Dasein* – el este de fiecare dată spațialitate existențială; noi sălășluim în lume prin faptul nostru de a ne preocupa cu ea; locuind și gândind pentru noi, construim pentru locuire, confecționăm

¹⁵ Martin Heidegger, „Scrisoare despre umanism”, ed. cit., p. 300.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Bogdan Mincă, „Despre *Geschichte* și *Geschick* la Heidegger și despre traducerea lor în română”, ed. cit., p. 88.

¹⁹ Elisabeth Barrett Browning, *How Do I Love Thee? (Sonnet 43)* (URL: <https://poets.org/poem/how-do-i-love-thee-sonnet-43>).

lucruri ce deschid spațiul, ocrotesc *tetradă* și ne îngăduie locuirea noastră ca muritori printre cele ce sunt. Însă noi nu avem nevoie de un acoperiș și patru pereți pentru a fi acasă. Intimitatea și ocrotirea dată de un cămin pot la fel de bine să fie regăsite în natură, într-o poiană sub un măr. Acolo unde gândim pentru sine și ne îndepărtăm de impersonalul „se”, unde scăpăm de cădere și de inautenticitate, unde ne redobândim posibilul nostru cel mai propriu, acolo lumea se deschide și suntem acasă. Ne preocupăm de noi înșine prin gândire. Acest fapt se poate institui în diverse maniere: întrucât limba este casa ființei, putem ctitori cu limba tăceri și taine de nesurprins prin vorbire, putem dezascunde ascunsul adevărându-i de fiecare dată *esența* și păstrând-o, totodată. Prin gândire, prin poezie, prin opera de artă, prin arhitectură ș.a.m.d. Unde gândirea este angajată și este gândire pentru gândire, unde ființează adevărul și ne îndeletnicim cu grijă pentru cele ce sunt și pentru libertatea lor, acolo locuirea noastră autentică este făcută cu puțință, iar noi ne dăruim un destin, evadând din supremația cotidianului. Acolo suntem acasă.

Iubirea este una dintre manierele în care aceste lucruri se pot înfăptui. Unde ea nu este egoistă, unde nu cere și nu impune, unde ea pur și simplu este, ea are forța de a schimba tot și de a rămâne totodată aceeași. Parcul prin care trecem în fiecare zi și pe care îl trecem de fiecare dată cu vederea poate să capete o cu totul și cu totul altă spațialitate atunci când *Dasein*-ul ființei iubite deschide spațialitatea parcului prin prezența sa în el. Acel parc, trecut cândva cu vederea, apare, se dezascunde, iar cu cât *Dasein*-ul celui iubit este mai absent, cu atât parcul îl prezentifică pe acesta, devenind și el la rândul său prezent și vizibil. Spațialitatea celui iubit are puțința de a modifica spațialitatea noastră, creând un loc. Așadar, nu doar podul sau templul poate deschide spațiul și crea un loc, ci și *Dasein*-ul persoanei iubite. Astfel că onestitatea față de noi înșine și față de celălalt are puțința de a recrea un acasă peste tot în lume. Iubind, precum în cazul gândirii, suntem acasă peste tot.

Am văzut în capitolul al doilea al lucrării ce are Heidegger în vedere prin „putința îndrăgirii”, prin ocrotire, prin eliberare și conferirea propriului. Iubirea la care face Heidegger referire este una eliberatoare, nu una ce îngreșează și impune asupra celui alt propriul nostru a fi, sufocându-l, ci una ce-l pune deja pe drum pe celălalt către el însuși ca pe acela care este deja pe drum către el însuși, fără însă a interfera cu parcursul său.

În acest ultim capitol al lucrării, îmi propun să arăt cum se toarge gândul heideggerian regăsit în textele sale filosofice prezentate mai sus și se împletește în scrisorile sale cu și către Hannah Arendt. Voi arăta cum aceste scrisori au și o miză filosofică și reprezintă o pistă de înțelegere a unei posibile hermeneutici a iubirii în siajul gândirii lui Heidegger. La finalul acestui capitol voi arăta cum iubirea înțeleasă de Heidegger are puțința de a deschide spațiul, lumea și îngăduie locuirea muritorilor, a celor iubiți pe pământ.

„Știi oare că aceasta este cea mai grea povară dintre toate câte i-au fost date omului să ducă? Pentru toate celelalte există căi de ieșire, cineva te poate ajuta, exista o limită și există înțelegerea celorlalți. Aici, în schimb, totul înseamnă: a fi prins total în iubire = a fi împins în existența ta cea mai proprie. *Amo* înseamnă *volo, ut, sis* a spus cândva Augustin: te iubesc – vreau să fii ceea ce ești.”²⁰

Pasajul citat mai sus exprimă cel mai concis perspectivă heideggeriană asupra iubirii: aceasta vizează autenticitate, grijă și reciprocitate. Iubirea celui alt ne pune pe drum către noi înșine, către puțința noastră cea mai proprie. „Și ce am de făcut eu în acest moment decisiv al vieții tale? Să am grijă ca nimic din tine să nu fie distrus; ca tot ceea ce a fost greu și dureros în trecutul tău să se transfigureze; ca tot ceea ce este străin de tine și s-a nimerit să ți se întâmple să piară din viața ta.”²¹ Acest pasaj din scrisori este un oarecare răspuns al lui Heidegger la întrebarea din citatul anterior. Ce putem face ca iubirea să nu devină o povară și să rămână un dar? Să rămânem la înălțimea celui alt, a libertății sale și a onestității față de noi înșine și celălalt. Doar astfel iubirea devine un dar către celălalt, și nu o povară, și recrează drumul către noi înșine. „Nu te-aș iubi dacă n-aș fi încredințat că tu nu ești așa și că doar distorsiunile și amăgirile au dus la o astfel de auto-sfășiere, impusă de cele din afara ta”²². Aceste două pasaje din scrisorile celor doi se întrepătrund pentru a prinde gândul heideggerian cu privire la iubire: a crede despre celălalt că este suma lucrurilor negative sau cu care ne-a greșit înseamnă a nu ne încrede în iubirea sa; așadar, a nu-l privi prin prisma onestității, deci a nu-l iubi într-o manieră profundă și autentică. Modul în care reacționăm uneori, fie el negativ, dur, brutal sau deranjant este o chestiune „impusă de cele din afara ta”, ea nu are a face cu cine suntem noi, în „esența” noastră – îi spune Heidegger lui Arendt. Iar ce are el de făcut de acum încolo este să aibă grijă ca aceste situații neprevăzute și neplăcute să nu altereze cine este ea; iar el să nu contribuie la mulțimea de lucruri rele ce viața ni le aduce în valurile sale nesfârșite. Ci tot ce este greu să se transfigureze și să ne ajute să ajungem la propriul nostru cel mai propriu și nu să ne pierdem de noi înșine. O astfel de iubire este liberă, ea nu urăște, nu este geloasă și nu poartă pică – ea înțelege, crede și lasă să fie. Vedem aici cum se profilează *φιλία*: noi ne retragem pentru a-l lăsa pe celălalt să fie, iar acest raport este ghidat de îndrăgire, de acordarea favorii întru revelarea adevărului.

„Să nu ajungem să desfigurăm acest dar, căzând pradă autoamăgirilor pe care viața, în exuberanța ei, le aduce cu sine.”²³ În acest citat se regăsește continuarea gândului anterior, darul ce le-a fost dat celor doi poate cu mare ușurință să fie

²⁰ Martin Heidegger, Hannah Arendt, *Scrisori 1925–1975*, traducere de Catrinel Pleșu, C. Cioabă (traducerea versurilor lui Martin Heidegger de B. Mincă, a poemelor Hannei Arendt de Ioana Pârvolescu), București, Editura Humanitas, 2017, p. 35.

²¹ *Ibidem*, p. 29.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*, p. 12.

alterat de factori externi și situații. Dacă nu ne încredem în onestitatea și autenticitatea celuilalt, atunci cădem pradă factorilor externi, celorlalți oameni și diferitelor contexte în care ne putem afla și, bineînțeles, anumitor reacții pe care noi, neștiind altfel, putem să le avem. Însă, crezând unul în altul, crezând în noi înșine și în darul ce „ne-a fost” încredințat, este cu neputință să transfigurăm bunătatea celuilalt și să rănim, ajungând să distrugem acest „dar”.

Augustin spune într-una dintre lucrările²⁴ sale că, dacă trăim cu teamă de viață, nu trăim cu adevărat, iar dacă iubim cu precauții – nu iubim cu adevărat. „Liber de orice griji și preocupări lumești, bucurându-mă pur și simplu că ești.”²⁵ Același gând îl exprimă sub o altă formă și Heidegger. Iubirea autentică vizează întotdeauna lăsarea să fie, ocrotirea ca acel lucru să devină ceea ce are de devenit: să rămână în esența sa și să nu fie alterat de cele din jur, iar a iubi este a crede în celălalt, a-l lăsa să fie și a nu interveni peste esența sa cu faptul nostru de a fi. A iubi este a păstra și a-l adevăra pe celălalt și a ne bucura de simplul său fapt de a fi, independent de noi înșine. Însă asta nu este o formă de neimplicare și de pasivitate – ci este tocmai forma de implicare cea mai profundă și autentică. Căci celălalt nu este nicicum îngrădit de sinele nostru, ci este sprijinit să-și găsească drumul său și să scape de inautenticitate.

Însă ce putem spune despre viitorul unei astfel de relații? O relație în care teama și gelozia nu sunt prezente, unde celălalt se simte *acasă* să fie exact așa cum este el, unde se simte în largul său și îngăduit să se manifeste așa cum simte. Căci ce înseamnă a fi *acasă* dacă nu a nu ne simți straniu, a nu ne ascunde, a nu ne preface? Înseamnă locul unde lăsăm măștile deoparte, unde nu facem lucruri pentru că „se” fac: este locul de care aparținem. Un atare loc își propune și iubirea, privită din acest unghi, să creeze. Un loc în care, indiferent de alegerile și atitudinile în care creștem, suntem lăsați să fim și primiți cu aceeași iubire: „pe tine toată – așa cum ești și așa cum vei rămâne, cu istoria ta – te iubesc ca atare. Numai atunci iubirea este pregătită să înfrunte viitorul (ca nemaifiind doar o încântare de moment), numai atunci când posibilitatea celuilalt este și ea surprinsă ca atare și rămâne puternică în fața oricăror crize și lupte, care, desigur nu vor lipsi. Însă o astfel de credință e ferită să abuzeze, în iubire, de încrederea celuilalt. Iubirea care este capabilă să resimtă anticipat bucuria viitoare, este o iubire care a prins rădăcini.”²⁶ Iubind astfel, ea nu ține cont de timp, de circumstanțe, ci reușește să rupă orice distanță și barieră temporală și să dăinuie dincolo de orice obstacol va fi să întâlnească. Căci ea nu forțează nimic din ceea ce se poate forța – ea pur și simplu este și lasă să fie.

Dar o asemenea formă de iubire implică ambii parteneri: „dacă fiecare dintre noi va rămâne la înălțimea existenței celuilalt, adică la înălțimea libertății credinței

²⁴ Hannah Arendt, *Iubirea la Sfântul Augustin*, traducere de Georgeta-Anca Ionescu, București, Editura Humanitas, 2022, p. 73.

²⁵ Martin Heidegger, Hannah Arendt, *Scrisori 1925–1975*, ed. cit., p. 30.

²⁶ *Ibidem*, p. 41.

și a unei încrederi netulburate, care este o necesitate interioară, atunci va însemna confirmarea iubirii noastre”²⁷. Iar doar această atitudine poate face cu puțință ca barierele să fie trecute și iubirea să nu se spulbere. Atunci când ambele ființări participante la raport au puțință de a rămâne „la înălțimea celuiilalt”, la a se pune pe sine între paranteze și a-l înțelege și ocroti pe celălalt, abia atunci acest dar de care vorbește Heidegger poate fi păstrat și poate trece orice test propus de timp și de contingentele și provocările vieții. Doar astfel două destine se pot uni și deveni în același timp pe drumul lor către sine, fără a se pierde pe sine și fără a pierde iubirea către celălalt.

După cum am amintit și în capitolele anterioare ale lucrării, Sartre vorbea despre darul către ceilalți. Despre faptul nostru de a fi ca un dar către ceilalți. Astfel, gândul heideggerian se regăsește într-o oarecare măsură și aici. Sartre povestea în autobiografia sa cum se alinta și prostea față de bunicul său. Făcea aceste lucruri nu pentru că i-ar fi plăcut, ci tocmai pentru că știa că prin atitudinea și glumele sale, îl face pe bunicul său fericit. Abia atunci tânărul Sartre a ajuns să aprecieze simplitatea și frumusețea unui dar către celălalt. Faptul de a-i fi dar celuiilalt – bunicului său – îl bucura în cele de urmă și pe el. O astfel de perspectivă angajată în gândire presupune să și știi de ce are celălalt nevoie pentru a i te putea dăru.

Însă toate aceste lucruri își au *ἀρχή*-ul în noi înșine: „căci nu putem da decât ceea ce putem pretinde de la noi înșine. Și numai adâncul în care trebuie să cobor pentru a putea cere de la mine însumi propria-mi ființă e cel care decide în privința ființei mele în raport cu altul. Iar faptul că iubirea este – iată lucrul cel mai fericit pe care existența noastră îl primește moștenire pentru ca, la rândul ei, ea să poată să fie.”²⁸ Căci, după cum spune Heidegger, nu putem da decât ceea ce pretendem de la noi înșine, iar dacă noi suntem *das Man*, inconștienți de căderea noastră, nu putem pretinde de la celălalt și nu putem oferi la rândul nostru nimic autentic. Pentru că noi suntem deja în inautentic, nu ne putem actualiza posibilul cel mai propriu și nu putem oferi și ocroti pentru ca celălalt să devină propriul său cel mai propriu. Trebuie să fim acordați către ascultare pentru a putea auzi, să fim atenți, îndreptați și deschiși către a fi atinși pentru a putea asculta. Tot așa se petrec lucrurile și în cazul iubirii: trebuie să fim noi înșine pe drum, acordați la noi înșine pentru a ne putea îndrepta către un altul cu autenticitate.

Pentru a ne putea dăru celuiilalt, trebuie mai întâi să coborâm în adâncul nostru; trebuie să ne fi dobândit propriul și primit la rândul nostru „darul” pentru a putea să fim „dar” către un altul; pentru a-l putea ocroti către atingerea posibilităților sale cele mai proprii și a scăpa de supremația căderii. Heidegger explică cum, prin evitarea confruntării cu sine, prin căderea în impersonalul *das Man*, prin evitarea alegerilor, noi ratăm să devenim un destin. Credința că existența capătă un rost ia

²⁷ *Ibidem*, p. 61.

²⁸ *Ibidem*, p. 41.

chipul unui destin, iar o astfel de credință în celălalt (și care este iubire) „e ceea ce îl poate considera pe tu real”²⁹. Devenind destin, devenim autentici pentru celălalt: „Îngăduie un «tu» să-și reveleze prezența nemijlocită. Un destin omenesc se dăruie altui destin omenesc, iar a te pune în slujba iubirii curate înseamnă a păstra această dăruire de sine la fel de vie precum în ziua dintâi.”³⁰ Regăsim aici aceleași idei dintru început. Onestitatea față de noi înșine, eliberarea din mrejele inautenticului și căpătarea propriului nostru cel mai propriu fac cu putință ca noi să fim autentici pentru celălalt. Iar fiind autentici în intenția noastră, unde *φιλία* ființează în acel raport, iubirea rămâne neatinsă de timp, distanțe sau încercări, ea devine: „pentru totdeauna, forța care mișcă totul în viața mea”³¹.

Rămânând pe firul lui *φιλία* ce ființează în raportul *aletheic*, putem spune: „taina care are loc atunci când te mărturisești până la capăt reprezintă adevărata eliberare de care sinele nostru poate avea parte”³². Căci, odată ce am coborât până în adâncurile sinelui nostru și ne-am recuperat pe noi înșine într-o a ne dăruie celuilalt, suntem în dezascundere în raport cu cel căruia îi oferim darul. Noi ne dezascundem față de el și astfel ne menținem în acest raport al îndrăgirii. Nu ne deschidem către celălalt pentru noi înșine, ci pentru el, iar el se ascunde pentru a ne lăsa pe noi să ne dezascundem, să fim în lumină, pentru ca mai apoi acest fapt să se reîntoarcă spre noi, înapoi. Dezvăluindu-ne, mărturisindu-ne, scăpăm de prinsoarea inautenticului, iar atunci când ne mărturisim celuilalt până la capăt (căci putem da doar până unde am putut să coborâm în noi înșine), atunci „când poți să te deschizi față de celălalt este ca și cum i-ai face un dar”³³, pentru că îl va păstra astfel încât să nu-l știe și să nu se gândească la el”³⁴, îl va păstra cu iubire ocrotitoare³⁵. Astfel că această păstrare a darului nu este una conștientă, cu un scop, ci se naște din grija și iubirea ocrotitoare, asemeni felului în care *φύσις κρύπτεσθαι φιλεῖ*: *φύσις* îi acordă favoarea lui *κρύπτεσθαι* prin *φιλεῖ*. Această „favoare” este ghidată de grijă și îndrăgire dezinteresată, autentică, ce izvorăște din sine pentru celălalt. Este o grijă lipsită de interes, care lasă să fie și se bucură de simplul fapt de a fi. Iar „numai faptul că a devenit destin – și că acest destin înseamnă că ți se încredințează o altă ființă omenească –, atât știe și nimic altceva acest «a ști»”³⁶. Căci: „să faci astfel parte din viața celuilalt reprezintă singurul mod de uniune autentică”³⁷. A deveni destin este a pune pe drum, a da drumul celuilalt către sine însuși și a fi autentic tu cu tine însuși într-o autenticitate pentru celălalt. A adăposti, a oferi un acasă celuilalt pentru a se putea pune pe drum și a-și dobândi propriul cel mai propriu –

²⁹ *Ibidem*, p. 40.

³⁰ *Ibidem*, p. 14.

³¹ *Ibidem*, p. 29.

³² *Ibidem*, p. 38.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*, p. 38.

³⁷ *Ibidem*.

adică, a fi destinal. Iar numai acesta este modul de uniune autentică ce se adăpostește în clipă și scapă de orice timp, obstacol și distanță.

„Pe măsură ce te îndepărtezi, să devii mai apropiată în ceea ce ai tu mai propriu. Căci privirea ta nu se va îndrepta într-altă parte, ci vei descoperi apropierea chiar în mijlocul depărtării”³⁸, întrucât „apropierea nu este aici decât faptul de a fi în extrema depărtare față de celălalt”³⁹. Distanța face posibilă reflectarea, face posibil dorul care trage deopotrivă către viitor și trecut. El este cel ce găzduiește distanța și aproapele în clipă. Cel ce mă aduce pe mine mai aproape de mine însumi, prin tine, prin celălalt. Astfel face distanța să fie cea mai apropiată apropiere, iar aproapele departe. Căci aproapele se topește în prezență și uită de sine, pe când trecutul reiterează posibilitățile, viitorul și trecutul laolaltă și face posibilă unitatea și profunzimea apropierii.

„Așa se face că ai devenit prezentul meu, din clipa în care, pătrunzând în el, ai fost ultimul său dar. Apropierea dintre noi n-a stat nici o clipă sub puterea a ceea ce este doar pământesc, orb, sălbatic și fără de lege.”⁴⁰ Altfel spus, noi nu putem da decât ceea ce suntem și suntem ceea ce putem da. Sunt în acest dar dăruit mie însumi ca puțină decisă, căci posibilul mă precede și mă lasă să fiu. În dar, orizontul posibilului meu se deschide, cel ce nu se poate concretiza ca puțină de a fi; posibilul meu este mai mult decât ceea ce sunt acum, în prezentul darului. El mă lasă pe mine în urmă, devansându-mă spre celălalt și aruncându-mă în dar ca un altul, ca să mă pot întoarce înapoi către mine ca același prin darul primit ca o nouă posesie: „a fost ca și cum mi s-ar fi acordat favoarea de a dăru ceva ultim și grandios, pentru ca apoi să primesc înapoi darul și această «dăruire» însăși, ca pe o nouă posesie”⁴¹.

„De ce oare, dintre toate posibilitățile date ființei umane, iubirea este pe departe cea mai bogată și de ce, pentru cei care ajung să o trăiască, ea devine o dulce povară? Deoarece, iubind, ajungem să ne transformăm în ceea ce iubim, rămânând totuși noi înșine. Atunci dorim să-i mulțumim cumva ființei iubite, dar orice am face nu găsim nimic care să exprime pe de-a-ntregul recunoștința noastră. Nu putem aduce drept mulțumire decât propria noastră ființă. Iubirea transformă nevoia de a mulțumi în fidelitate față de noi înșine și în credință necondiționată în celălalt. Iar în felul acesta iubirea își sporește în mod permanent propriul ei mister.”⁴² Însă cel ce se dăruiește să dă înainte-și și își lipsește sieși, căci dorul este martorul acestei donații a darului, a sinelui; dăruindu-mă, mă descarc, iar dorul apare ca martor al acestei venituri către altul a eliberării mele, împlinirea este în celălalt, iar dorul meu este unul de viitor (*Zu-kunft*). Această lipsă ce rămâne este însuși semnul finitudinii mele și îmi arată în mine o lipsă mai adâncă decât

³⁸ *Ibidem*, p. 99.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 35.

⁴¹ *Ibidem*, p. 66.

⁴² *Ibidem*, p. 14.

angoasa, căci dorul este mai adânc decât ființa întru moarte, căci moartea este irelevantă în dor. Dorul rămâne atât în absență, cât și în prezență. „Aș fi iertat orice mi-ar fi făcut rău; și dacă cineva m-ar fi întrebat atunci despre orice chestiune, i-aș fi putut spune doar «Iubire», cu o față îmbrăcată în umilință.”⁴³

Noi suntem istorie, iar prin istorie prindem spațialitatea, dar și pe celălalt. Noi suntem spațiul pe care îl locuim, oamenii pe care îi întâlnim. Ne naștem întotdeauna deja printre ceilalți, în lume, iar acest fapt marchează felul nostru de a fi și devenirea noastră. Prin gândire ne îngrijim de cei ce sunt, avem puțința de a deschide lumea nu doar pentru noi, dar și pentru ceilalți, puțința de a dăruia și a primi, de a ne îngriji de toate cele ce sunt în jurul nostru și astfel de locui autentic lumea.

CONCLUZII

„a ta, fiindcă iubire pur și simplu, iubire în genere nu există”⁴⁴

„din lumină și sunet
Nunta lumii.
Cine rămâne mireasă,
De cine-i zărită întru sine?
Îm-proprierea a lipsit iubirea de al său Propriu – Astfel încât
sfiala ei să rămână să domnească, dând-o pe mâinile Separării,
Încredințându-i acesteia tot ce-i mai Despărțit
Într-o căutare ce nu găsește decât atunci
Când, găsind, întoarce totul cununii Aceluiași.
Lumină: înălțare: lăsarea să se ridice și să se arate: *physis*
Sunet: răsunare: ruperea tăcerii și concentrarea tăcerii:
concentrarea proprie străngerii liniștitoare, îmblânzitoare:
(proprie «culegerii»: culesul viei).
Logos”⁴⁵

Textul în versuri citat mai sus este extras din corespondența dintre Heidegger și Arendt și vizează, desigur, într-un prim-plan, despărțirea și regăsirea celor doi. Lumina este apariție, este dez-ascundere. „Lumina este înălțare”, este emergență, ivire, „*physis*”. Lumina este fulgerul ce luminează și scoate la iveală cele ce se ascund, doar pentru a le lăsa să se ascundă din nou. Iar sunetul, sunetul este *logos*, este rostire, gândire. „Ruperea tăcerii și concentrarea tăcerii”: este chiar vorbirea

⁴³ Dante Aligheri, *La Vita Nuova*, transl. by Dante Gabriel Rossetti, London, Macmillan Collector's Library, 2021, p.19.

⁴⁴ Martin Heidegger, Hannah Arendt, *Scrisori 1925–1975*, ed. cit., p. 43.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 98.

autentică, rostirea. Căci *logos*-ul poate fi înțeles ca strângere laolaltă, ca aducere împreună întru odihnă, dar și ca ascultare. Ascultarea ce face cu puțință tăcerea, raportarea și acordarea la *logos*-ul autentic. Însă *logos*-ul este cel ce spune: *Toate sunt Una*.

Omul locuiește întotdeauna deja lumea sau, cu alte cuvinte, lumea îl locuiește pe om așa cum limba ne vorbește. Ea ne structurează gândirea, iar la fel face lumea cu gândirea noastră. Ne naștem, suntem aruncați într-o comunitate, într-o familie, o țară, o limbă și, fără să ne dăm seama, de cele mai multe ori, acest lucru ne formează modul în care gândim și privim anumite lucruri. Deoarece suntem căzuți în impersonalul „se”, furați fiind de cotidian, de îndatoririle zilnice și de rutină, suntem fără puțință de a reflecta la aceste chestiuni – suntem însă fără a putea reflecta la ființa noastră, la a fi-ul nostru și la locuirea noastră în lume –, iar acest fapt ne ține captivi într-o formă de locuire și de existență inautentică, lipsiți fiind de putere asupra alegerii și atingerii puținței noastre cele mai proprii, întrucât suntem prinși de alte chestiuni fără însemnătate.

Așadar, după cum am spus, ne naștem întotdeauna deja într-o lume, într-un spațiu care nu este unul geometric, ci unul existențial, ce are puțință de a se deschide datorită construcțiilor privilegiate și ale spațialității *Dasein*-ului. Acest spațiu este unul al tradiției, un spațiu tradus și moștenit, în care regăsim și locuim construcții arhitecturale de mult gândite, pe care gândirea de astăzi încearcă să se strecoare, să le convertească și să le locuiască; regăsim casa și grădina bunicii care a fost orizontul gândirii și străbunicilor noștri și, așadar, locul în care au crescut, au devenit și apoi am devenit noi posibili. Un spațiu pe care îl locuim zi de zi, colțul intersecției prin care trecem, locul de unde ne cumpărăm cafea, biserica pe care o frecventăm și ne apropiem de unii sau ne luăm rămas bun de la alții, școala în care am crescut, care odinioară ne părea înaltă și impunătoare, dar care a devenit din ce în ce mai mică cu anii – toate aceste spații le trecem de cele mai multe ori cu vederea; le traversăm, ne folosim de ele, ne preocupăm de ele, însă nu le vedem cu adevărat aproape niciodată. Suntem atât de prinși de inautenticitate, încât ne este aproape cu neputință să mai observăm aceste spații și cum anume ele ne formează și ne cresc pe noi.

Însă noi nu doar că suntem, prin această aruncare a noastră în lume, întotdeauna deja într-un spațiu: suntem și printre alte ființări, printre ființări simplu-prezente, ustensile și ființa celorlalți *Dasein*. Ustensilele sunt în proximitatea *Dasein*-ului și pentru *Dasein*, pentru ca omul să se îndeletnicească cu ele, însă în cazul *Dasein*-ului amândoi avem capacitatea de a deschide spații, de a crea locuri, de a ne influența, de a ne scăpa unul pe altul de strânsoarea angoasei și în cele din urmă avem puțință de a ne oferi locuirea. Iubind, acordând favoarea celuilalt și lăsându-l să devină puțință lui cea mai proprie, îl ocrotim și îi oferim un mediu, un acasă unde să poată fi el însuși și să-și găsească drumul. Noi îi putem pune pe ceilalți pe drum către ei înșiși și să ajungem în cele din urmă la noi înșine.

Gândind pentru celălalt și nu pentru noi înșine, reușim să oferim un dar ce se întoarce la rândul său asupra noastră. Un dar ce izvorăște din cel mai adânc loc al sinelui nostru ce are puțința să dăruiască de dinainte deja autenticitatea noastră și a celuilalt. Doar punerea noastră pe drum către dăruirea darului naște în noi libertatea și îngăduința de care avem nevoie pentru a fi sinele nostru cel mai autentic, iar dăruirea darului, la rândul său, îl pune pe drum pe celălalt, care prin iubire ocrotitoare devine puțința sa cea mai proprie de a fi; fără ca măcar să știe de acest dar primit, are puțința de a ni-l înapoia, iar noi ne preschimbăm într-un altul, rămânând totodată aceiași.

Putem oferi doar până unde ne-am afundat în adâncurile sinelui nostru: acolo abia vom găsi locul de unde izvorăște libertatea pentru celălalt, grija, empatia și iubirea despre care ne vorbește Heidegger în corespondența sa cu Hannah Arendt. Însă pentru a putea asculta nu este suficient să auzim, ci trebuie să fim atenți, îndreptați către ceea ce ni se spune, să fim deschiși. Asemenea, pentru a putea oferi și primi, trebuie să fim îndreptați către celălalt. Pentru a putea asculta *λογος*-ul trebuie să ne lăsăm afectați de el, să fim îndreptați către...

Însă pentru a asculta este nevoie de tăcere, căci în tăcere *λογος*-ul face cu puțință *co-municarea*: tăcerea ține și ea la rândul său de *λογος* și este o formă privilegiată de vorbire. Astfel, *λογος*-ul poate fi înțeles pornind dinspre ascultare, iar pentru a asculta trebuie să fim atenți la ceea ce ni se comunică, să fim îndreptați către... și deschiși către posibilitatea de a fi afectați, mișcați de ceea ce ni se spune: astfel, suntem acordați la *λογος* și afectați de el. În limba germană, a asculta este *hören*, iar *hörig* înseamnă „ascultător”; din aceste cuvinte avem *gehören*: „a aparține”, *überhören*: „a trece cu vederea” și *zuhören*: „a-ți îndrepta atenția”. Ascultăm, căci suntem supuși, ascultători și trecem „cu vederea” atunci când ne îndreptăm atenția și aparținem. Auzim pentru că ascultăm, pentru că aparținem.

Ascultând, suntem strânși laolaltă de *λογος*-ul gândit dinspre liniște; *legen* este văzut dinspre *re-legare*, iar *re*-ul trebuie gândit în acest context ca fiind depășirea rupturii noastre de cotidian, o desprindere de mrejele sale, căci venim către celălalt, ghidați de grijă, pentru a ne re-lega de noi înșine, pentru a ne re-conecta la celălalt și, după cum am văzut, înapoi la noi înșine. În limba germană, *Rück-bindung* provine din *Bindung*, „legătură” și *rück*: „în spate”. Îl gândim aici ca pe un pas înapoi: desprinderea de cotidian și re-culegerea întru conectare – toate acestea pentru a putea reînvăța locuirea. Venim către celălalt pentru a aparține, pentru a încerca să ne conectăm la ceva de care să aparținem – iar acest lucru este făcut cu puțință de *Dasein*-ul celui iubit, prin grijă și lăsare să fie. *Dasein*-ul celui iubit prin deschiderea ocrotitoare față de noi, prin adăpostire și grijă, face cu puțință locuirea noastră în lume într-o manieră autentică ce vizează reflecția cu privire la a fi și la cele ce sunt. În această manieră, putem regândi locuirea și construirea, dinspre oameni și pentru oameni.

Atunci când vreau, iar faptul meu de a vrea izvorăște din grijă și ocrotire pentru celălalt, atunci când faptul meu de a vrea este întărit de ascunderea mea,

în care fac un pas în spate pentru a-l lăsa pe celălalt să fie în întregul său în dezascundere, întru a-l pune pe drum și a nu interveni în parcursul său de dobândire a propriului, eu îi dăruiesc esența. *Philia* este ceea ce ființează în acest raport și reprezintă îndrăgirea față de ascundere: din iubire mă ascund, pentru a-l lăsa pe celălalt să devină; raportul dintre mine și el este unul *aletheic* și este făcut cu puțință prin *logos*. Căci limba este casa ființei, ființa locuiește în limbă, ni se dă prin limbă (limba înțeleasă ca rostire), iar *logos*-ul este strângere laolaltă adăstândă. El face cu puțință strângerea laolaltă a multiplului în Unu, însă în această strângere laolaltă *aletheia* ființează.

Ajungem la celălalt prin *logos*, prin locuire și preocupare față de celălalt, iar această preocupare se naște din iubirea autentică ce ocrotește fără ca măcar să își dea seama de acest fapt. O astfel de iubire vizează lăsarea să fie, libertatea. O astfel de voință pentru celălalt este eminamente libertate față de mine însumi și celălalt.

În ceea ce privește *ἀλήθεια*, ea ființează și în cazul raportului dintre *Dasein*-ul a două persoane – căci una dintre ele intră în ascundere pentru a o lăsa pe cealaltă să primească darul, iar ascunderea în care intră acesta este ghidată de *φιλία*, de îndrăgire, căci ascunsul îndrăgește ascunderea și face posibil faptul de a-l lăsa pe celălalt să apară și să fie drept ceea ce el este în autenticitatea sa, pentru ca, mai apoi, raportul să fie inversat. Acest raport este unul *destinal*, iar atunci putem spune că toate sunt Unu.

